

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

ResearchArticle / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Dirijizmden Dramaturjiye: Reşat Nuri'nin "Bir Yağmur Gecesi" Piyesi

From Interventionizm to Dramaturgy: ReşatNuri's "A Night of Rain"

Taner Namlı*

Abstract: Reşat Nuri Güntekin, one of the leading figures in the literature of the Republican period, did not refrain from instrumentalizing some of his works in order to reflect the political ideals of the Republic. This trend, which is common among artists of the period, is an attitude found in Reşat Nuri's novels as well as his plays. The play entitled "A Night of Rain", which is subject to review, will be examined over the relationship of power called "interventionizm" with the concept of directing art. The perception of theater as a genre that can penetrate the public more quickly and easily caused the power of the period to encourage artistic work in this direction. The work is the subject of reconciliation processes of local people and official heroes who coincidentally met on a farm in Sarıova, which experienced a flood, to use their resources for the improvement of the river, which wants great capital. The message of the sarıova accident is given by the economic development of the local people through their financial efforts. The play is based on the efforts of progressive characters who fight the ignorance of the people, aiming to educate them and remove them from the life difficulties they experience. Teacher, engineer and inspector types, Anatolia and Anatolian people in order to gather the selfless work shown as unity with the public gives the benefit and within two years they manage to transform Sarıova. The power of the period tries to place the idea that the main actor of development through this and such plays is the people, that development is on the shoulder of every individual. For a sovereign structure that wants to continue development moves and see the impact of revolutions, this is a normal attitude. As a result, Sarıova is presented as an exemplary place that the people have transformed by acting in accordance with the ideals of the Republic.

Structured Abstract: Reşat Nuri Güntekin is a pen among his contemporaries and artists who stand close to government policies, who have preferred to make a number of suggestions to the public in accordance with the desire of political power in the theater as well as in other literary genres. The play entitled "A Night of Rain", which is subject to the article, is an important example in this regard. It was written on the occasion of the tenth anniversary of the founding of the people's houses in 1941, similar to the works written within the scope of the tenth year events held in 1933. In these aspects, it is seen that the works are the focus of discussions on the axis of power-utility-aesthetic concepts. The idea that Reşat Nuri wrote this work is his desire to contribute to the road map of the country's development in a literary sense during the founding phase of the Republic. The fact that the work is written on demand or at the author's own request does not change the fact that it is guided by the dominant political thought called "interventionizm". Because the main idea carried out throughout the play is the argument that every region in the country should not burden it at

* Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Asst. Prof. Dr., İnönü University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature
ORCID 0000-0003-0329-609X
taner.namli@inonu.edu.tr

Cite as/ Atıf: Namlı, T. (2021). Dirijizmdendramaturjiye: Reşat Nuri'nin "Bir Yağmur Gecesi" piyesi. *Turkish Studies-Language*, 16(2), 743-756. <https://dx.doi.org/10.47845/TurkishStudies.51250>

Received/Geliş: 04 May/Mayıs 2021

Accepted/Kabul: 20 June/Haziran 2021

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 30 June/Haziran 2021

CC BY-NC 4.0

the points where it needs the support of the state to set out from its own means. The state shows its presence in the work only in the person of umum inspector Emin Bey. It tries to support the people's ability to do business and their desire for development, which will be guided by intellectuals, mostly through official work, guidance and motivation.

Both for the tenth year celebrations of the Republic and for the tenth year celebrations of the foundation of the people's houses, various theatrical works were printed by many writers of the period. The aim is not only to keep these inscriptions as texts, but to display them in public all over Anatolia. Thus, depending on the theses put forward, the desire of the people to change will be flogged. In general, the government's cultural and economic development projects are presented with didactic and a number of technical defects within the possibilities of theatrical works written in this direction. After 1923, the administrative staff of the Republic had to look for various ways to present the new reflexes and values created by the state to society. Especially at the crossroads of westernization and nation-state, the Republic of Turkey has experienced the possibilities of new life in the economic and cultural sphere. In order to determine the transformation passwords of the reformed Turkish nation, he sought to motivate and direct art and artists.

In Play, the development goals that the Republic wants to achieve in Anatolia in the economic, educational and administrative areas are symbolized by certain people. In economics, Oğuz, Kaya as a teacher and Emin bey as an administrator/administrator are introduced as selfless people who organize the people and achieve success by joining hands. The fact that engineer Oğuz is charged in America clearly indicates where the mind and technique should come to us. During his journey, Oğuz is caught in a flood disaster while he is in Sarıova. As a safe place, he took refuge in Orhan's farm like everyone else. The first scene of the play is the scene where Oğuz jokes with the housekeeper and tries on dry clothes that suit him. After that, he draws attention to his criticisms and solution proposals without avoiding his word in his dialogues with Orhan and Kaya. A realist is someone with practical intelligence and the ability to do business. Oğuz is an enterprising man in need of the young Republic. It has been highlighted as an idealistic model of economic and technical movement in the work. It emphasizes faith in change, innovation and success at every opportunity. Oğuz is the one who ignites the fuse of change with his ideas, which are different and appreciated by everyone. His idealism brought him all the way to Sarıova. After returning from America, he refused to work in paid and easy jobs and went on a trip to Anatolia. He is determined to work with all his heart and the technical knowledge he has in the places where he can agree with his people. The fact that Orhan is a mature rich boy who does not slip into snobbery, his love for Kaya teacher and his appearance only as a hospitable farm owner has squeezed him into a dysfunctional position in the play. Kaya teacher is an idealized Republican teacher who appears in other novels by Reşat Nuri, but remains uniform. Education is the person symbol of idealism. When he first appears on stage, he runs to find suitable clothes for those who have taken refuge in the farm in front of him. This behavior, in accordance with the typology of the Republican teacher, is necessary to try to be useful not only at school, but also at all levels and situations of social life. Kaya preferred himself to the new life of the Republic, a path of dedication in accordance with his route. Feride in Reşat Nuri's *Çalıkuşu* appears as a dimensionless, undersized type that is related to the characters of Zehra in *Acımak*, but unlike them.

Emin bey, on the other hand, is an idealistic type of administrator who performs the patronizing function of the state and opens a new school in the center of the province only at the end of the play. Through these three characters outside Orhan, a message is tried to be given about how the people's contact with the state should be. The warm, rational and open side of the intellectual team will allow the people and the state to understand each other. At the beginning of the play, the problems of official institutions among themselves and the negative attitudes of people like Demiroğlu towards the state will develop at the end of the play to compromise and gather together for the ideal. At this point, we also see that the narrator, despite his speech aimed entirely at the interests of the state and the nation, also criticizes the provincial bureaucracy in places and reflects the failures in the functioning of institutions.

Just like the wreckage of life left over from the wars and disasters of the last years of the Ottoman Empire, the rain that fell on Sarıova flooded and destroyed everything when the flood happened. In the fictional background of the narrator, the continuation of ignorance inherited from Anatolia, traces of old life, passivity, the idea of abandonment to its fate, the unresolved wait has been criticized. The idea that the Republic, which claims to build a new life, is the only guide to change and truth, keeping the mind above in almost all areas, is supported. The possibilities of Science and technique and the dedication and knowledge of

the people are combined; a landscape that can be considered an example of social and economic development in which the fate of the geography that has been experienced has changed has been removed.

Keywords: Modern Turkish literature, Reşat Nuri Güntekin, A Night Of Rain, interventionizm, dramaturgy

Öz: Cumhuriyet Dönemi edebiyatının öncü isimlerinden Reşat Nuri Güntekin, Cumhuriyet'in politik ideallerini yansıtabilme için kimi eserlerini araçsallaştırmaktan kaçınmamıştır. Dönemin sanatçıları arasında yaygın görülen bu eğilim, Reşat Nuri'nin romanlarında olduğu kadar piyeslerinde de rastlanan bir tutumdur. İncelemeye tabi tutulan *Bir Yağmur Gecesi* başlıklı piyes, "dirijizm" denilen iktidarın sanatı yönlendirmesi kavramı ile olan ilişkisi üzerinden incelenecektir. Tiyatronun, halka daha çabuk ve kolay nüfuz edebilen bir tür olarak algılanması, dönem iktidarının sanat çalışmalarını bu yönde teşvik etmesine neden olmuştur. Eser, bir sel felaketi yaşayan Sarıova'da, bir çiftlikte tesadüfen bir araya gelen yöre insanının ve resmi görevli kahramanların, büyük sermaye isteyen nehrin ıslahı için kendi kaynaklarını kullanmak üzere uzlaşma süreçlerini konu edinir. Sarıova kazasının, yöre insanının maddi çabalarıyla iktisadi bakımdan kalkınmasının mesajı verilmektedir. Piyes, halkın cehaletiyle savaşan, onları eğitmeyi ve onları yaşadıkları yaşam zorluklarından çıkarmayı amaç edinen ilerici karakterlerin çabaları üzerine oturtulmuştur. Öğretmen, mühendis ve müfettiş tiplerinin, Anadolu'yu ve Anadolu insanını toparlayabilmek adına halkla birlik olarak gösterdiği özverili çalışmalar semeresini verir ve elbirliğiyle iki yıl içinde Sarıova'yı dönüştürmeyi başarırlar. Dönem iktidarı, bu ve bunun gibi piyesler aracılığıyla kalkınmanın asıl aktörünün halk olduğu, gelişmenin her bireyinsorumluluğunda olduğu fikrini yerleştirmeye çalışır. Kalkınma hamlelerini devam ettirmek ve inkılapların etkisini görmek isteyen egemen yapı için bu normal bir tutumdur. Neticesinde Sarıova, halkın Cumhuriyet ideallerine bağlı bir şekilde hareket ederek dönüştürdükleri örnek bir mekân olarak sunulur.

Anahtar Kelimeler: Modern Türk edebiyatı, Reşat Nuri Güntekin, Bir Yağmur Gecesi, dirijizm, dramaturji

Giriş

Fransızca "*dirigisme*" sözcüğünün karşılığı sayılan "*dirijizm*" kavramı, "devletin ekonomik faaliyete müdahalesi" ve egemen yapının bir tür güdümlü tutumu olarak tanımlanmaktadır. Devletin ekonomik faaliyete sistemli bir şekilde müdahalesi anlamında, egemen ekonomik sistemi kontrol etmesidir. Bir başka yönüyle de "devletin sanatı yönlendirmesi, onu kendi ideolojisinin taşıyıcısı haline getirmesi durumudur." (Aydemir, 2017: 12) Bu kavram alanı içerisinde Cumhuriyet dönemindeki hâkim politik düşüncenin sanata ve sanatçıya doğrudan ya da dolaylı müdahalesi dirijizm zemininde düşünülmektedir. Edebiyatımızda bu terimi "*bir siyasi ve sosyal inkılâp rejiminin edebiyat ve sanata da uzayan dirijizmi*" ifadesi ile ilk kullananın da Reşat Nuri Güntekin olması, makale zemininin dayanağı açısından önemlidir. Dirijizm, güdümlü bir biçimde sanatçının hâkim ideolojiye hizmet etme amacı taşımasıdır. Elbette bu durum, sanatın ilkelerine olumsuz etki edebileceği gibi kim zaman sanatkârın ustalığı ile yönlendirici ve onarıcı bir işlev de kazanabilmektedir. Dünya tarihi, özellikle Avrupa tarihi, dini ve siyasi iktidarı ayakta tutmak ve sesini gürleştirmek için sanatçıyı güdüleme ve yönlendirme ihtiyacını sürekli hissetmiştir.

"Tarihin her döneminde, her coğrafyada, her idarede siyasî erk, sanatı kendine göre şekillendirmek istemiştir. Orta Çağ'dan bu yana Avrupa tarihinde siyasal erk ile kilise karşı karşıya gelmiş ama her seferinde siyasal güç kazanarak bugüne ulaşmıştır. Laik sistemler bu sürecin sonucudur. Avrupa tarihinde siyasal erk, kültür ve sanat hayatı üzerinde sanıldığından daha etkilidir." (Polat, 2017: 516)

20. yüzyılda sosyalist ve millî reflekslerle hareket eden devletlerin hemen hepsinin iktidar ve sanat ilişkisinin imkânlarından yararlanmaktan geri durmadıkları görülür. Bu tutuma bağlı olarak halka nüfuz etme bakımından en güçlü ve elverişli anlatım dilinin tiyatro olduğu kabul edilmiştir. "Tiyatro o dönemde telkin imkânı, gündelik hayatın ve dilin içine süzebilme gücü nedeniyle iktidarın kullandığı bir propaganda ve denetim aracı olmuştur" (Başbuğ, 2013: 208) İlk Sovyet eğitim komiseri olan Lunaçarski'nin Sovyet iktidarına sunduğu bir raporda, "tiyatroyu tüm

sanatlar içerisinde halkı ideolojik bakımdan etkilemenin en güçlü silahı olarak” görmesi bu bilinçli tutumun göstergesidir. (Aydemir, 2017: 12)

1923 sonrası Cumhuriyet’in yönetim kadroları, devletin oluşturduğu yeni refleksleri ve değerleri, topluma sunmanın çeşitli yollarını aramak durumunda kalmışlardır. Özellikle batılılaşmanın ve ulus devlet olmanın kavşağında Türkiye Cumhuriyeti, iktisadi ve kültürel alanda yeni yaşamın imkânlarını tecrübe etmiştir. “Kültürel vesanatsal alanın inşa sürecinde varlığını sürdüren siyasal mitler, yeni kurulan siyasalve toplumsal düzenin devamlılığı için önemli katkılar sağlamıştır. Devletin, sanat için ön plana çıkardığı Batılı form ve millilik vurgusu, devletin nasıl bir sanat tahayyül ettiğini anlatmaktadır. Tek parti ideolojisinin sanata bakış açısı kurguladığı ideolojiye yarar sağlama temellidir.”(Erbek, 2019: 118)Yeniden biçimlendirilen Türk ulusunun dönüşüm parolalarını belirlemek için sanatı ve sanatçıyı güdüleme ve yönlendirme çabası içine girmiştir.

“Kurtuluş Savaşı’nı başarmış, Cumhuriyeti gerçekleştirmiş ve devrimlere girişmiş olan ulusumuz, bu aşamayı sindirmeye çalışmakta, değişim döneminin heyecanını yoğunlukla yaşamaktadır. Tiyatro bu heyecanın yansıtıldığı elverişli bir ortamdır. Öte yandan, devrimlerin ulusça sindirilebilmesi için, Cumhuriyetle son verilen Osmanlı döneminin aksaklıklarının sergilenmesi, eleştirilmesi gerekmektedir.” (Şener, 1993: 107)

Reşat Nuri Güntekin, çağdaşı olan ve hükümet politikalarına yakın duran sanatkarlar arasında, diğer edebi türlerde olduğu kadar tiyatrodaki politik iktidarın arzusuna uygun biçimde halka birtakım telkinleri yapmayı tercih etmiş bir kalemdir. “Aynı zamanda tiyatro üstüne düşünen ve tiyatro üzerine yazılar yazan bir tiyatro eleştirmenidir. (Sakallı, 2011: 174)Makaleye konu edilen *Bir Yağmur Gecesi* başlıklı piyes bu bakımdan önemli bir örnek teşkil etmektedir. 1933 yılında düzenlenen 10. Yıl etkinlikleri kapsamındaki yazılan eserlere benzer biçimde, Halkevlerinin 1941 yılında düzenlenen 10. Kuruluş yıldönümü vesilesiyle yazılmıştır. 1933 yılındaki çalışmalar kapsamında “gerçekleştirilen inkılapları anlatacak heyecan uyandırıcı eserler yazmaları istenmiştir. Kendilerini cumhuriyete adanmış şair ve yazarların eserlerinden bazıları on binlerce nüsha bastırılıp dağıtılmıştır. Cumhuriyet Bayramı heyecanını, cumhuriyeti ve inkılapları geniş halk kesimlerine ve hatta köylere kadar götürebilecek destanlar hazırlanmıştır.” (Çıkla, 2007: 54) Halkevleri ve halkodaları, bu dönemdeki iktidar ve halk arasındaki koordinasyonu sağlamak için en önemli kanallar olarak görülmüştür. “Birer kültür merkezi gibi çalışan Halkevleri ve Halkodaları aynı zamanda birer parti organı gibi çalışmışlardır. Yeni bir ruhun doğuşunda, oynanan oyunların ve Halkevleri gösterilerinin büyük bir etkisi ve yararı olmuştur.” (Akkaya, 2020: 1580) Bu yönleriyle eserlerin, iktidar-fayda-estetik kavramları eksenindeki tartışmaların odağında tartışılması gerekir.

“İnkılap oyunlarının taşıdıkları estetik değerlerin yetersizliği ve bu yetersizliğin toplumun beğeni düzeyini (gusto) inşa etmede olumsuz etkilere sahip olmasıdır. Oyunların dolaylı amaçlarından biri olan toplumun estetik beğeni düzeyini tiyatro aracılığıyla yükseltme durumu, ne yazık ki ideolojik söylemin merkeze alınması, estetiğin ötelendiği ve sıradanlık ile niteliksizliğin alabildiğine egemen olduğu metin ve sahne uygulamaları aracılığıyla gerçekleşmemiş, aksine dayatılan çirkin sunularla bu düzey daha da aşağılara çekilmiştir.” (Aydemir, 2017: 182)

Netice itibariyle yazım ve kurgulama dâhil olmak üzere bütün yönleriyle bu ve benzeri eserler, niyetlerinin dışı vurumu dışında somut bir kazanıma vesile olamamışlardır.

Reşat Nuri Güntekin’in “Piyas 2 Perde” alt başlığıyla okuruna sunduğu bu eserinin, C.H.P. Halkevleri Temsil Yayınları tarafından basılan “Onuncu Yıldönümü Temsilleri” kapsamındaki tiyatro eserleri dizisi içinde 27. sırada ismi geçmektedir. Nitekim genel sahnenin tasvirinin yapıldığı sayfaya bir not düşülerek sahne tasvirinin büyük sahneler için olduğu belirtilmiş; “*basit Halkevi sahneleri, nihatteteki cemeân yerine bir tek pencere yahut kapı koyabilirler. Ocak ile iç oda yine aralık bir kapı ile temsil edilebilir*” denmiştir. Dolayısıyla eserin hükümet kontrolündeki

halkevlerinde sahnelenmesi arzusuna uygun şekilde düzenlendiği anlaşılmaktadır. Eserin girişinde "Şahıslar" başlığı altında 11 erkek, 1 kadından oluşan 12 kişilik karakterlerin yaşları ve bazılarının kısaca fiziksel özellikleri de belirtilmiştir.

Piyesin yazılma süreci ve tezine rağmen, Reşat Nuri'nin kurgu ustalığına bağlı olarak bir takım sembolik unsurları kullandığı söylenebilir. O, "Türk kültürünün ve siyasi yaşamının yeniden şekillendiği bir neslin temsilcisi" (Kanter, 2019: 537) olarak memleketin temel meselelerini işlerken kullandığı sembollerle eserlerine nitelik ve değer katma gücüne sahip bir yazardır. Eserin mekânı Sarıova kazasını vuran sel, Anadolu'yu ve geniş anlamda memleketi çaresizliğe düşüren cehaletin temsilidir. Sele karşı kasabayı imar etme çabası, cehalete karşı verilen savaştır. Piyesin kahramanlarından Karun Baba'nın "*Devlethaneniz bu gece tufanzedelere adeta bir sefenei Nuh oldu. Şu fark ile ki sefenei Nuh hayvanatı barındırmıştı. Siz benî nevinizin hayatını kurtardınız.*" (Güntekin, 1941: 30)'benzetmesi de savaşların ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin adeta tufana uğramış Nuh kavminden kalanlar gibi olduğuna yapılan bir göndermedir. Çiftlikte bulunan insanların farklı meşrep ve görevlere mensup olması bu savı desteklemektedir. Çiftliğin odasında yanan ocak da sembolik bir unsur olarak islanan, ısınmak isteyenleri etrafına toplar. Emin bey "*ocakbaşı bir semboldür en iyi ilhamlar ateşe bakarken gelir insana.*" (Güntekin, 1941: 90) diyerek bu sembole vurgu yapar. Piyeste kahramanlara verilen isimler de sembolik değer taşımakta ve döneme hâkim olan "ulusçuluk"un izlerini taşıdığını düşündürmektedir. Oğuz, Orhan, Kaya gibi isim temsilleri bu tercihi yansıtmakta, Emin ve Demiroğlu isimleri kahramanların kişilikleriyle örtüşmektedir.

Bir Yağmur Gecesi piyesi, yapısı itibariyle ve dirijizm vurgusuna bağlı olarak tiyatro metni ve oyun incelemesi karşılığı olarak kullanılan "dramaturgy/dramaturji" kavramıyla birlikte ele alınmak durumundadır.

"İçeriğin veya mesajın özellikle komün/tesanüt fikri, ruhu üzerinde yoğunlaşması, onu kuvvetle telkin etmesi, Bir Yağmur Gecesi'nin söz konusu siyasal düzlem ve ideolojik yapıdan uzak olmadığını, aksine onunla sıkı münasebet içerisinde bulunduğunu gösterir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde Bir Yağmur Gecesi'nin, Reşat Nuri Güntekin'in genel eserlerinin aksine daha çok ideolojik tandanslı mektep temsilleri görünümünde olduğu söylenebilir." (Topaloğlu, 2017: 134)

Çalışmada yazılı oyun metni incelenerek bir çözümleme yoluna gidilecektir. Dolayısıyla bu kavramlar altında yazılı metnin anlamlandırılması; sahnelenme, seyirci, teknik ilgileri dışarıda tutularak sadece metin çözümlemesi amaçlanmıştır.

Piyesin olay örgüsünün belli başlı gelişme noktalarını sahnelerle göre şöyle belirlemek mümkündür:

Birinci Perde:

Sahne 1:

Kahya'nın çiftliğe sığınan Oğuz'a kuru kıyafetler giydirmesi.

Kahya'nın çiftliğin sahibi Orhan'la yaşanan sel felaketi üzerine diyalogları.

Sahne 2:

Oğuz'un Orhan'la tanışması ve sel felaketi üzerine diyalogları.

Sahne 3:

Sarıova okulu başöğretmeni Kaya ile Orhan'ın tanışması.

Kaya, Orhan ve Oğuz'un kıyafet ve öğretmenin yükümlülükleri üzerine diyalogları.

¹Piyesten yapılan alıntılarda orijinal yazım ve noktalamaya sadık kalınmıştır.

Sahne 4:

Çetin, Kaya, Orhan ve Kahya'nın kuru kıyafet tedarik etme diyalogları.

Sahne 5:

Belediye Muhasebecisi ve Evkaf Memurunun mizah/eleştiri eksenli diyalogları.

Sahne 6:

Karun Baba, Orhan, Oğuz, Çetin, Kaya vd.'nin sel felaketi ve Sarıova gibi Anadolu diyarlarının geri kalmışlıktan nasıl kurtarılabilceği üzerine diyalogları.

Radyodan sel felaketinin haberini dinlemeleri.

Sahne 7:(Eserde basım hatası olarak tekrar "VI" numara yazılmıştır.)

Eşraftan zengin vecimriliğiyle meşhur Demiroğlu'nun jandarmalartarafından kurtarılarak çiftliğe getirilmesi.

Demiroğlu'nun altınlarının çalındığını iddia etmesi, altınlarını jandarmanın kurtarıp teslim etmesi, davranışlarından dolayı pişman olması, Oğuz'un Sarıova'nın bu felaketlerden kurtulabilmesi için Demiroğlu'ndan sermaye istemesi ve Müfettiş Emin beyin bu teşebbüse kefil olması gibi gelişmeler...

İkinci Perde:**Sahne 1:**

Birinci Perde'deki olayın üzerinden iki sene geçtikten sonra Kahya ve Orhan'ın çiftlikte evlilik, gelecek üzerine diyalogları.

Sahne 2:

Oğuz, Demiroğlu, Karun Baba, memurlar, jandarmanın yemekli bir ziyafet sürprizi ile çiftliğe gelmeleri ve Sarıova'nın yaşadığı değişim üzerine diyalogları.

Sahne 3:

Müfettiş Emin bey ve Kaya öğretmenin ziyafete katılmaları.

Kaya'nın vilayet merkezindeki yeni okula öğretmen olarak atanmasına verilen tepkiler.

Orhan ile Kaya'nın baş başa kalmaları, Çetin'in Kaya'nın erkek kardeşi olduğunu öğrenmesi birbirlerine açılmaları ve Orhan'ın Kaya'ya evlilik teklif etmesi.

Orhan'ın çiftliği satmaktan vazgeçip Sarıova'ya yerleşme kararı alması.

Taşranın Perişanlığı, Taşralının Cehaleti ve Taşra Bürokrasisi

Bir Yağmur Gecesi piyesi, Cumhuriyet idealizminin halka yönelik politikası doğrultusunda kaleme alındığı için taşra merkezli bir çatışmadan yola çıkmıştır. Eser'in olay örgüsünü çevreleyen mekân, Anadolu'da "*muhayyel bir Anadolu kazası*" olarak tasavvur edilen Sarıova'daki bir çiftliktir. Kazanın ileri gelenlerinden birinin oğlu olan Orhan, sel felaketi yaşayan Sarıovalılara ve yolculara babasından kalan çiftliğin kapılarını açar. Anadolu insanının karakteristik özverili tutumu, evini, ocağını, yemeğini ve kıyafetini paylaşma duygusu, Orhan'da ve çiftliğin Kahya'sında somutlaşır. Sarıova'da birkaç yılda bir yaşanan sel felaketine, Piyas'te "Sarıboğa" nitelemesiyle adlandırılan nehir sebep olmakta, taşkın su her şeyi önüne katıp sürüklemektedir. Bu çiftlikte doğmasına rağmen babası tarafından küçük yaşta yatılı okula verilen ve memleketine çok nadir gelen Orhan, Kahya'dan kendileri için artık alışıldık bir durum olan sel felaketinin vahim sonuçlarını dinler. Anadolu'nun karşı karşıya olduğu doğa kaynaklı felaketlerle, bazen kuraklıkla bazen de sellerle yıpranan Sarıova'nın makûs talihiyle yüzleşir. Kahya; "*sen gayri İstanbullu oldun*

Bey.. Şehirliye nasıl anlatılır? Gelmesinler de nereye gitsinler fakirler.. Ata yurdu demişler.. Bir kaç parça toprakları var... Velhasıl dert büyük.." (Güntekin, 1941: 31) sözleriyle bu trajik durumu, yöre insanının çaresizliğini anlatır.

Orhan'ın Kahya'yla Sarıova'nın perişanlığı üzerine sohbeti, çiftliğine sığınmış olan ve yeni tanıştığı Oğuz'la olan diyaloglarında da esas mevzudur. Amerika'da eğitim gören ve su mühendisi olan Oğuz, Sarıova'nın ve haliyle Anadolu'nun yaşadığı doğa kaynaklı felaketlerin asıl sorumlusu olarak kendi insanlarını görür. Anadolu insanının, kendi kendine yardım edebilmeyi öğrenerek ancak bu tür felaketlerden kurtulabileceği inancındadır. Sel taşkınına önleyebilmek için bazı teknik tedbirleri Orhan'a daha ilk sahnelerden itibaren anlatmaya başlar. Orhan, Oğuz'un bu pratik ve köyleri yaşanılır kılacak olan önerileri karşısında hayranlık duyar.

Anadolu insanının kendi haline bırakıldığında çaresiz kalabileceğinin eserdeki en net örneğini Sarıova'nın genç ve gayretli öğretmeni Kaya'nın eylem ve sözlerinden anlarız. Çiftliğe sığınan yağmurdan ıslanmış insanları giydirebilmek için koştururken *"teşkilatı siz idare ediyorsunuz sanırım bayan Kaya"* diyen Oğuz'a, buradaki insanların kılavuzluğa ne denli ihtiyaç duyduğunu izah eder: En hızlı ve faydalı biçimde insanları örgütleme ihtiyacını doğrudan kendi üzerinde görür. Öğretmen tipine gerek mesleki anlamda yüklenen gerekse Devlet'in dönemin şartlarına bağlı olarak yüklediği işlev, Kaya öğretmeni hayatın her alanında istihdam olmaya ve çözüm üretmeye yönlendirmiştir. Çünkü halk, bir başıboşluğun, düzensizliğin ve cehaletin esiridir. *"Senelerden beri okuttuğum çocuklarla beraber onların ailelerini de tanıdım. Ayrı ayrı alırsak dünyanın en iyi insanları.. Fakat aralarında anlaşma yok.. Herkes kendi âleminde.."* (Güntekin, 1941: 41) Anadolu'nun insan kitlesine çeki düzen verecek olan yegâne rehber, öğretmen olacaktır.

Taşralının cehaleti, Anadolu'yu yaşam imkânları bakımından daraltan bir diğer rahatsızlık konusudur. Eserde, cehaletin somut örneği Sarıova'nın en zengini olan Demiroğlu'dur. Altınları, bağları, tarlalarının çokluğu ile meşhurdur. Selin vurduğu esnada, jandarmalar tarafından kurtarılıp baygın bir halde çiftliğe getirilir. Onu ayıltmak için yine çiftliğe sığınmış olan kazanın evkaf memuru ve belediye muhasebecisi onu bacaklarından asıp yuttuğu suyu çıkarmayı teklif ederler. Bu teklif, taşradaki memur kesiminin de problemlere akıldan uzak çözümler üretmesinin bir örneği olarak verilmiştir. Oraya sığınanlar arasında bulunan doktor, araya girip duruma müdahale ederek onu ayıltır. Demiroğlu kendine gelir gelmez *"altınlarım, altınlarım"* diye bağırmasına başlar. Manzarayı seyreden Kaya öğretmeni Demiroğlu'nu ve aynı zihniyetle yaşayan insanların maddi bağımlılıklarını tenkit eder:

"Demiroğlunun hayata döner dönmez 'altınlarım' diye bağırmasından daha tabii bir şey olamaz.. Kasabada onun gibi daha birçok kimseler vardır.. Herkesten uzak yaşarlar.. Her yeniliğe düşmandırlar.. Topraklarını hâlâ eski göreneğe göre işlemek iddiasında oldukları için hem kendileri sefil olurlar, hem memleketi sefil ederler... Fakat elimde ne var? Elimde bulunan şunların çocuklarını başka bir ruh ile yetiştirmeye çalışmaktan ibaret..Evet.. Bu Demiroğlu her münevvere, her yeniliğe düşmandır. Fenne düşman, bilgiye düşman, sanata düşman.. Kendi gibi konuşmayan herkes için onun için ahlaksızdır, hırsızdır"(Güntekin, 1941: 47)

Kaya'nın tespitleri, Orhan'ın da dikkatini çeker ve onun bu tür insanlarla bir savaş içinde olduğunu vurgulama ihtiyacı hisseder. Kaya, bir ideal insanı olarak cehaletin her örneği ile savaşmayı kendine ilke edinmiştir.

Demiroğlu'nun nakledilen hikâyesi, onun sadece altın ve mal hırsıyla yaşadığını gösterir. Bir evladı, para yemek için bulunduğu İstanbul'da birini öldürüp hapse düşmüştür. Diğeri ise yakın zaman önce apandisitten ölmüştür. Demiroğlu, çocuğunun apandisit ameliyatı olmasına razı olmadığı için dolayısıyla onun ölümünden de sorumludur. Cehaleti, sadece para hırsına yönelen tutumu, evlatlarının da felaketine sebep olmuştur. Ölen çocuğu için nehrin içinde bulunan adalardan birinde bir mezar yaptırmıştır. Sık sık bu mezarı ziyarete gitmesi herkes tarafından oğluna duyduğu özleme bağlansa da bu yağmurlu gecede gerçek ortaya çıkar. Altınları, oğlunun

mezarına gömmüştür. Adaya sık ziyaretlerinin altında alabildiğine maddiyatçı ve duygusuz tutumu yatmaktadır. Fakat sel, adayı parçalayıp sürüklemiştir. Kurtarılıp gözünü açtığı anda ilk olarak altınlarının derdine düşmüş, kendini kurtaran jandarmalardan birinin altınlarını alıp kaçtığını iddia etmiş, onların üzerine yürümüştür. Bu itham ve davranış orada bulunan herkesi rahatsız eder. Fakat hemen sonrasında altınların çiftliğe getirildiği ve hatta altınları kurtaran jandarmanın yeni bir göreve koştuğu söylenir. Demiroğlu, jandarmanın altınlarını korumak için gösterdiği bu erdemli davranış karşısında pişmanlık duyarak utanır. Bugüne değin parasını bankaya yatırmaktan korktuğunu, devletten, jandarmadan, kendi köylülerinden kaçındığını itiraf eder. Bu sahnelerde, taşradaki bir takım zenginlerin yeniliklere kapalılığı ve maddi hırslarla hareket etmesi eleştiri konusu edilmiştir.

Taşradaki memur takımının ve taşra bürokrasinin yanlış işleyişi, sel nedeniyle çiftliğe sığınan belediye muhasebecisi ve evkaf memurunun şahsında anlatılır. Gülünç bir hadiseyle başlayan diyaloglar eşliğinde kurumsal kinleriyle birbirleriyle hesaplaşırlar. Islanan kıyafeti nedeniyle üstüne bir çarşaf alan muhasebeci, evkaf memurunun kendisini kadın sanarak taciz ettiğini iddia eder. Tatsız şakanın ortaya çıkmasından sonra evkaf memuru bunun nedenini şöyle izah eder: *“Bu belediyenin evkaftan bir intikamıdır. Bize ettiğinizi bilirsiniz ya... (Sahnedekilere) Efendim tanımayanlara kendimi takdim edeyim. Ben belediye muhasebecisiyim. Belediye ile Evkaf arasında kavga ve dava eksik olmaz.”* (Güntekin, 1941: 28) Bu beyan, taşradaki idari memurların kendi aralarındaki işleri ahenkle yürütemeyişinin itirafı olur. Aralarındaki bu çekişme, Kaya öğretmenin de rahatsızlık duyduğu bir konudur. *“Münevver memurlar”* ibaresiyle tanımladığı taşra memurlarının birlik halinde bulunacağına, birbirleriyle dargınlıklarla vakit geçirdiklerini kaydeder: *“Büyük memurlar birbirlerine dargın; büyük memurlarla küçükler arasında duvarlar, memurlarla ehali arasında duvarlar, gençlerle ihtiyarlar, çiftçilerle işçiler arasında duvarlar, duvarlar duvarlar..”* (Güntekin, 1941: 42) Bu tıkanık ilişkiler örgüsü, devlet işlerinin yürüyüşünde aksaklıklara yol açtığı gibi, idealist öğretmenin yaşadığı yöreyi dönüştürme hevesinin önündeki en büyük engeldir.

Piyeste aslında yoksul bir dilenci olan fakat sırtına geçirdiği kürkle etrafındakilerde saygı uyandıran Karun Baba karakteri, özlü sözleri ve anlamlı yorumlarıyla başta Müfettiş Emin bey olmak üzere herkesin hayranlığını kazanmıştır. Görgüsü ve irfanıyla o da açık bir bürokrasi ve hükümet eleştirisi yapar. Demiroğlu'nun, Oğuz'un Sarıova'yı kurtarmak için sermaye isteğine razı olmasından hemen sonra Emin beyin kendini genel müfettiş olarak tanıtmamasını ironik bulur: *“Hiç ağzınızı açmadığınız halde sizin bir büyük devlet adamı olduğunuzu anlamıştım... memleketim bir derdine dair bir şey söylendiği zaman hiç ağzınızı açmadan dikkatle dinlemenizden”* (Güntekin, 1941: 59) sözleriyle idarecilerin meselelere ve insanlara uzaklığını, Emin beyin şahsında haklı sayılmasa da dile getirmiş olur.

Kalkınmanın Neferleri / İdealizmin Kişi Temsilleri: Oğuz, Kaya ve Emin Bey

Piyeste, Cumhuriyet'in ekonomik, eğitim ve idari alanlarında Anadolu'da gerçekleştirmek istediği kalkınma hedefleri belirli kişilerle sembolize edilmiştir. İktisadi konuda Oğuz, Öğretmen olarak Kaya ve idareci/yönetici olarak Emin bey, el ele vererek halkı örgütleyen ve başarıya ulaşan özverili insanlar olarak tanıtılırlar.

İktisadi kalkınma idealizminin kişi sembolü olan Oğuz, Amerika'da eğitim görmüş bir su mühendisidir. Seyahati esnasında Sarıova'ya uğramışken sel felaketine yakalanır. Güvenli bir yer olarak herkes gibi o da Orhan'ın çiftliğine sığınmıştır. Piyestin ilk sahnesi, Oğuz'un Kahya'yla şakalaştığı ve kendine uygun kuru kıyafetler denediği sahnedir. Sonrasında Orhan'la, Kaya'yla olan diyaloglarında sözünü sakınmadan eleştirilerini, çözüm önerilerini sıralamasıyla dikkati çeker. Realist, pratik zekâya sahip iş yapabilme yeteneği olan biridir. Oğuz, genç Cumhuriyet'in muhtaç olduğu müteşebbis adamdır. Eserdeki iktisadi ve teknik hamlenin idealist modeli olarak öne çıkarılmıştır. Her fırsatta değişime, yenileşmeye, başarıya olan inancın vurgusunu yapar.

Oğuz, herkesçe farklı ve takdirle karşılanan fikirleriyle değişimin fitilini ateşleyen kişidir. İdealizmi onu Sarıova'ya kadar getirmiştir. Amerika'dan döndükten sonra paralı ve kolay işlerde çalışmayı reddetmiş, Anadolu'yu gezmeye çıkmıştır. Dolaştığı ve halkıyla anlaşabildiği yerlerde teknik bilgisi ve bütün kalbiyle çalışmaya azmetmiştir. Piyesin sonunda sarfettiği sözlerle bir ideal adamı oluşuna şöyle vurgu yapar: *"Ben çalışma ve ve bir şey yaratma ihtiyacında bir adam olarak yetiştiğim için Sarıovayı kendime yurt yaptım"* (Güntekin, 1941: 81)

Herkesin çiftlikte ocak başında toplandığı esnada, Orhan vakit geçirmek için radyosunu açar. Ajans, Sarıova'daki sel felaketinin haberini vermektedir. Felaketin boyutlarına üzülen Kaya öğretmene gerçeklerle yüzleşmesini tavsiye eden kişi Oğuz olur. Ona göre daha gerçekçi tedbirler alınarak bu tür felaketlerden kurtulmak mümkün olacaktır: *"Şu Sarıboğa Nehri'nin yalnız dışlarını sökmek için değil, bugün bastığı, yakıp yıktığı yerleri bir cennet haline getirmesi için gözden çıkarılacak para nihayet yüz bin kağıt.. Tabii ne yaptığını bilen insan elinde."* (Güntekin, 1941: 38) Orhan, bu yatırımı yapmanın hükümetin görevi olduğunu ileri sürünce, sorumluluğu halkın yüklenmesi gerektiğini işaret ederek devletin yükünün elden geldiğince hafifletilmesi gerektiğini de savunur.

"Hangi birine yetsin Hükümet?.. Hükümetin elindeki mahdut vasıtalarla mukabil kaç Sarıboğası ve kaç bin meselesi olduğunu düşünsenize.. Bir muhitte evvelâ o muhitin kendi çocukları yâr olur. El birliğiyle dertlerini, ihtiyaçlarını tayin eder. Kendi kendine başarabildiğini yapar ve ancak yapamıyacağı kadar büyük işler için hükümetten yardım ister.. (Kaya'ya hitap ederek) Hakikati açık söyleyeyim mi Bayan öğretmen.. Sarıova kendi evlatlarından yardım görmeyen bir memlektir. Dertlerini ilaçları meydandadır. Fakat kimse onlara el sürmüyor.. (Acı acı gülererek) ..Siz ve sizin gibi yufka yürekli buna beyhude gözyaşlarıyla ağlayacaklardır. İlaç dağıtmak ekip göndermek gibi sudan merhemlerle bir iyilik yaptıklarına inanacaklardır." (Güntekin, 1941: 39)

Oğuz, Sarıova'nın zenginlerinden olan fakat eğlence ve faydasız oyalanmalarla ömür süren Orhan'ı da pasifliğinden, yararsızlığından dolayı itham eder. Fırsatını bulunca Demiroğlu'nu nehri ıslah etmek için gerekli parayı vermeye razı etmiş, süreci o yönetmiştir. Oğuz'un herhangi bir devlet görevi olmamasına rağmen bütün değişim hamlelerinin esasında halk tarafından yapılması gerektiğini savunması dikkate değerdir. Anlatıcının niyetinin hükümetin yükünü hafifletme, sorumluluğu kalkınmanın zor zamanlarında üleştirme gayreti olduğu söylenebilir. Henüz iktisadi kalkınma planlarını gerçekleştirme sürecinin başında olan Devlet, Anadolu şehir ve kazalarındaki eşrafın desteğini alma, teşvik etme ve yöreklendirme çabasıdır.

Piyeste, Oğuz ile eşit durumda değişime kılavuzluk eden kişisi Sarıova okulunun kadın başöğretmeni Kaya'dır. Eğitim idealizminin kişi sembolüdür. "Kadın öğretmenler, toplumun dönüşümünde önemli bir rol üstlenmişler, başta bilgisizlik olmak üzere her türlü taassuba, batıl inanca karşı öz veri ile mücadele etmişlerdir. Oldukça genç sayılabilecek yaşlarda, kadın öğretmenlerin İstanbul'dan, İstanbul'daki yaşamlarından feragat edip, Anadolu'nun çeşitli şehir, kasaba ve köylerinde öğretmen olarak görev yapmalarına, birçok zorluğa göğüs germelerine Türk Edebiyatında, özellikle hikâye ve romanlarda genişçe yer verilmiştir." (Yılmaz, 2007: 240) Kaya, sahnede ilk görüldüğünde Kahya'yı önüne katmış çiftliğe sığınanlara uygun kıyafet bulabilmek için koşturmaktadır. Bu davranışı, Cumhuriyet öğretmeni tipolojisine uygun şekilde sadece okulda değil sosyal hayatın her kademesinde ve durumunda faydalı olmaya çalışmasının gereğidir. Oğuz, Kaya'nın bu telaşını *"teşkilatı siz idare ediyorsunuz sanırım bayan Kaya"* sözleriyle takdir eder. Kaya'nın *"Öyle lazım geldi Efendim çabucak bir Kızılay şubesi meydana getirdim... Malûmaya serde öğretmenlik var... Anadolu'da öğretmen her şeydir"* (Güntekin, 1941: 22) inancı, öğretmenin şuur ve sorumluluğunu özetlemektedir. *"Başka türlü olmayorefendim.. Böyle vasıtasız yerlerde sade çocuk okutmakla işimiz bitmiyor... Büyüklere hizmet etmek lazım.. Hastasına, sağına, dertlisine, cahiline... Mahallede asker mektupçuluğundan tutun da sıtma hekimliğine kadar her iş benim başımdadır..."* (Güntekin, 1941: 22) Oğuz'un Sarıova'yı mahveden nehir taşkınına sunduğu çözüm önerisine ilk desteği veren de Kaya olmuştur. Fakat 25 yaşında ülkü sahibi bir öğretmen

olarak kimi zaman ümitsizliğe de düşer: “..biz felaket karşısında beyhude döğünmekle ve merhemcilikle vakit kaybediyoruz... Herkes kendi âleminde” (Güntekin, 1941: 41) sözleriyle kasabadaki mevcut sosyal yapının değişime ve yeniliğe olan direncini eleştirir. Kaya'nın Sarıova'ya ilk geldiği zaman “biz parmak gibi kız çocuğunu evlatlarımızı teslim etmeyiz” diye dilekçe yazan Demiroğlu, dönüşüm yaşayıp eski tavrını terk ettikten sonra piyesin sonunda tayini çıkacak olan Kaya öğretmene sahip çıkan ilk kişi olur. Dolayısıyla öğretmenin çabası boşa gitmemiş, kalpleri kazanmış, nihayetinde kendine minnet ve saygı duyan arkadaşlıklar edinmiştir.

Kaya, Orhan'la baş başa kaldıkları Piyes'in son sahnesinde, hayat karşısındaki prensiplerini vurgulama gereği hisseder. “Ben ne yapacağımı biliyorum.. Kendimi bir vatan işine bağladım.. O kadar çalışıyorum ki sıkılmağa vaktim kalmıyor (samimiyetle) biliyor musunuz hayatım bir vatan işine bağlamak, kendi saadetine bağlamak demektir..”(Güntekin, 1941: 96, 97) Bu net tutum, Orhan'ın aslında züppeliğe varmayan zevk odaklı alafranga avareliğine, gezip tozarak ne yapacağını bilmeden yaşamasına yönelik bir eleştiri de taşır. Kaya, kendini Cumhuriyet'in yeni hayatına, rotasına uygun bir adanmışlık yolu tercih etmiştir. Fakat yine de Reşat Nuri'nin Çalıkuşu'ndaki Feride, Acımak'daki Zehra karakterleri ile akrabalığı olmasına rağmen onlardan farklı olarak boyutsuz, derinliksiz cılız bir tip olarak karşımıza çıkar.

Sel taşkını esnasında çiftliğe sığınanlar, ıslanmış kıyafetlerinden kurtularak buldukları kumaş nevinden ne bulurlarsa sarındıkları için herkes görüldüğünden farklı bir görünüm kazanmıştır. Bu kişilerden biri de Müfettiş Emin beydir. İdareci idealizminin kişi sembolü olarak eserde yer alır. “55 yaşında, enerjik ve zeki bir idare adamı tipi” ifadeleriyle okur/seyirciye tanıtılır. Demiroğlu'nun altınlarına kavuşup Oğuz'un kafasında tasarladığı Sarıova'nın değişimine katkı sağlamak için devletin kefaletini şart koştuğu sahnede, uzun süre kendini tanıtmayan Emin Bey'i görürüz. Bir çoban kıyafetini giymiş ve henüz kimsenin tanımadığı, o yöredeki 8 vilayetin yeni umumi müfettişi Emin Yaylalı “ben kefilim” diyerek kendini takdim eder.

Emin bey, Sarıova'yı neden bu kadar çok sevdiğini ve diğer yerlerden daha çok kıymet verdiğini yöre insanının dayanışma içerisine girmesine ve taşın altına elini uzatmasına bağlar. Tabii bu yaklaşımında, hükümetin kalkındırma politikasına bağlı olarak halka vermeye çalıştığı moral ve motivasyon etkisi açıktır.

“..Burada o geceden sonra elbirliği ile çalışma kabiliyeti belirdi. Ve bu bana heves verdi; elimdeki mahdut vasıtalarla müsbet bir iş meydana çıkarmak imkânını gösterdi. Fikrimi bir teşbih ile anlatayım. Doktorsunuz elinizde mahdut miktarlarda birkaç ilaç var. Etrafınızda birçok insan inliyor; size her taraftan eller uzanıyor. İlaçlarınızı vereceksiniz fakat kime ve hangi bilinmeyen dert için? Şimdi bunlardan biri “Doktor dizimde bir bıçak yarısı var, kanı dindirdim. Biraz sargı ile tentürdiyot verirsek yarımı kapayacağım. Beni kurtaracaksın dese elbette ötekileri bırakıp ona iltimas edeceksin... Bu da tıpkı böyledir. Bulduğumuz merkezde kulağınıza uzaktan müphem şikâyetler, ricalar geliyor. Bu şikâyet ve ricaları yapanlar arasında bir tanesi varki elbirliğiyle derdini, ihtiyacını tayin etmiş, görülecek işin büyük kısmını kendi vasıtalarıyla başarmış; onu tamamlamak için sizden bir küçük yardım istiyor... Hem koşarsınız. (Manalı bir surette gülererek) Böyle kolay ve müspet bir muvaffakiyet idare adamı için kaçırılır fırsat mıdır?” (Güntekin, 1941: 89)

Piyeste, Emin beyin bir idareci/yönetici olarak örgütlenme ve teşvik etme kabiliyetini öne çıkarılmıştır. İdari yapı olarak maddi gücün yetersiz kaldığı durumlarda başvurulacak yolun tipik bir örneği sunulur. Müfettiş Emin'in şahsında konuşan, dönemin hükümet politikası ve hükümetin icraat zihniyetidir.

“Demiroğlu ve emsali paralarıyla (Oğuz'u göstererek) bu işgüzar çocuk müsbet çalışması ve pratik planlarıyla yapılacak işi bana adeta el ile tutturmasaydılar ben Sarıbuğa ile başa çıkabilir miydim. Tarlalarına yeniden yerleşmeğe hevesli halka o kredi yardımını yapabilir miydim?Memleketi muhakkak zenginleştirecek yeni göçmen kabileleri getirtmeğe teşebbüs edebilir miydim? Arkadaşlar bir muhiti kendi çocukları

tutmazsa ona merkezin yapabileceği iyilik mahduttur. Fakat şunu da unutmayalım ki bütün bunların tohumu bir yağmur gecesinde şu ocak başında yaptığımız toplantıda atılmıştı. Her şeyin başı halkın hükümetle baş başa verip ihtiyaçlarını konuşmasındadır.”(Güntekin, 1941: 90)

Eserin yazılış gayesini vermesi bakımından bu ifadeler son derece önemlidir. Birinci Perde'de Oğuz'un teknik söylemleri üzerinden yapılan sözcülük, İkinci Perde'de yoğunlukla Emin'in politik söylemleri ile gerçekleştirilir. Birisi batıda teknik eğitim almış idealist bir mühendisi, diğeri hükümetin idealist bürokratıdır. Kaya öğretmen ile de sosyal uyum ve görgü zemini oturtulmaya çalışılır. Eser'in ana fikrinin ve mesajının üç taşıyıcı karakteri, böylelikle belirginleştirilmiş olur.

Eserde sel felaketinden insanları kurtaran, özverili ve tevazulu jandarmalar için de takdir dolu hisler aktarılır. Kalkınma hamlesinin olmasa da idealizmin bir başka örnek tipi olarak sunulurlar. Bir jandarmanın sakatlanmasına rağmen tekrar görevine koşması ortamdaki herkesin hayranlığını uyandırır. Demiroğlu'nu nasıl kurtardıklarını izah eden jandarma eri, olayı basit bir şekilde naklederken Orhan detayları öğrenmek için sürekli sorular yöneltir. Kaya öğretmen bu asil görevlilerin yaptıkları büyük fedakârlıklarını anlatmaktan çekinerek basit bir hadiseymiş gibi nakletmelerini onların yüce karakterli olmalarına bağlar. Oğuz: *“Bu ne akla sığmaz ihtişam Yarabbi! Canı bahasına altunları kurtarıyor.. Getirip bırakıyor.. Bir torba taş getiren gibi adını bile bırakmağa lüzum görmeden belki yeni bir vazifede ölmeğe koşuyor.. Neredeyiz, hangi yıldızdayız.”*(Güntekin, 1941: 56) derken Karun Baba: *“o kadar uzaklarda değil oğul sadece Türkiye'de Türkiye'nin yoksul bir kasabasındayız.”* sözleriyle jandarmaya yönelik takdir hislerini dile getirirler. Bu sahnedeki Orhan, Kaya ve Oğuz tarafından jandarmaya yönelik yapılan övgülerin abartılı ve acemi bir üslupla kaleme alındığını belirtmek durumundayız. Anlatıcının alabildiğine didaktik ve açık mesajlı bir biçimde karakterleri konuşturması, metnin bütününde olduğu gibi bu bölümde de dikkatlerden kaçmaz.

İdealizmin Meyvesi: Müreffeh Sarıova'dan İzdivaca

İkinci Perde'nin Birinci Sahne'si açıldığında, Birinci Perde'deki gecenin ardından iki yıl geçmiştir. Aynı dekor içinde bu defa parlak bir sonbahar akşamı yaşanmaktadır. Birinci Perde'nin başında olduğu gibi Orhan, İkinci Perde'nin başında da yine çiftliği satmak için bir görüşme yapmıştır. Bu defa artık Sarıova'dan temelli ayrılmaya kararlıdır. Aradan geçen zamanda Sarıova'da yaşanan değişimleri, Kahya'nın şu ifadelerinden anlarız:

“Sarıova bildiğin Sarıova değil gayri.. İki seneden az vakitte çok fark etti. O Mühendisten yer gök razı olsun. Sular yoluna girince her iş düzeldi. Artık tarlaları, köyleri su basmıyor..Ehalinin malı canı emniyet altına girdi. Herkes korkmadan toprağını işliyor... Bataklar kuruyunca hastalık da kökünden kurudu. Kaçanlar takım takım ocaklarına dönüyorlar” (Güntekin, 1941: 67)

Sarıova, kendini onarmayı, imar etmeyi başarmıştır. Kalkınma hamlesi, yöre insanının gayretiyle olumlu sonuç vermiştir. *“Sarıova'nın ötesine berisine çukurlar kazdı; setler yaptı, derken o azgın nehir kuzu gibi oldu. Yağışlı dağ dilediği kadar sellerini akıtsın. Onlar gayri taşıp coşmıyor; uslu uslu herkesin tarlasını, bağını sulamaya gidiyor...”* (Güntekin, 1941: 68) Bunda halkın, bürokrasinin, eğitimcilerin ve mühendislerin el ele vererek yükü omuzlamalarının etkisi vardır.

Oğuz, Sarıova'nın değişiminin mimarlarından biri olarak eserin sonlarında yaşanan sürecin özetini çıkarır:

“Bunlar avuç içi kadar bir muhitin öz çocuklarıydı. Hepsi iyi insanlardı. Fakat bir türlü birbirlerini anlayamıyorlardı. O gece evkaş müdürü ile muhasebeci, Demiroğlu ile Doktor gibi birçok kimseler birbirine sokuldular, ısındılar. Bir çiftçi bir tüccara malını sattı. Bir zavallı kör bir doktordan şifasız sandığı derdinin bir perdeden ibaret olduğunu

öğrendi. Vilayet merkezinde küçük bir ameliyatla gün ışığına kavuştu. Toprak altında gömülü sermaye işle teması geldi... Bütün bunlar ocak başında tatlı tatlı konuşurken adeta kendiliğinden oluyordu. Sonra konuşan daha umumileşti...Memleketimizin dertlerini hep birden gördük. İlaçlarını birbirimize emniyet ederek aradık” (Güntekin, 1941: 79)

Birlikte yaşamalarına rağmen ortak problemlerine çözüm üretemeyen dönemin taşralıları, dışarıdan gelerek sorunlarını daha net görebilen, kendilerine yeni ufuk çizenlerle uygarlaşmanın adımlarını atmışlardır. Bu uygarlaşmanın sadece yöreyle sınırlı kalmayarak memleketin bütün sathına yayılacağı inancını taşırlar.

Süreç içinde değişim gösteren kahramanlar, iyileşen kişilikler de kazanılan refahın, idealizmin verdiği bir başka meyvedir. Demiroğlu başta olmak üzere, evkaf memuru ve belediye muhasebecisi halkla ve birbirleriyle uzlaşma sağlamışlar, kalkınmanın bir parçası olmuşlardır. Demiroğlu, eskiden düşmanlık güttüğü Kaya öğretmenin vilayet merkezindeki okula müdür yapılarak kasabadan ayrılmasından bile büyük rahatsızlık duyduğunu belirtir. Dönüşüm, toprağı olduğu gibi insanlarını da değiştirmiştir.

Kişiler düzeyindeki değişimin en bahse değer örneği Orhan ve Kaya arasındaki ilişki düzleminde göze çarpar. İki farklı dünyanın insanı olan bu çifti eserin sonunda bir araya getiren süreç, bir duygusal gerilimden yoksundur. Babasının kendisini şehirli olarak yetiştirmeye hevesli olduğunu belirten Orhan, köye sadece çiftliği elden çıkarıp satmak için dönmüştür. Her iki perdenin başında bu amacı belirtilir. Küçük yaşta yatılı okula verildiğinden çiftlik onun için hiçbir şey ifade etmemekte, duygusal bir anlam taşımamaktadır. Oğuz ve Orhan'ın diyaloglarından Orhan'ın çalışmadığını, süs kabilinden bir iki okul bitirdiğini anlarız. Kişilik olarak züppe, avare biri olmamasına rağmen mesleksiz, baba parası yiyen, işsiz bir zengindir.

“Biraz resim, biraz spor, biraz avcılık.. Bol bol seyahat.. Kah kalabalık da yaşamak ihtiyacına kapılırım.. O zaman dans, kumar ve saire.. Sonra bunu şiddetli bir yalnızlık arzusu takip eder.. O vakitte haftalarca odama kapanarak kitap okurum, resim yaparım. Hatta can sıkıntısına yemek bile pişirdiğim olur, yahut balıkçılık ederim. Bu karakterde bir insanın evlenip çoluk çocuğa karışması..” (Güntekin, 1941: 35)

Kendini böyle anlatan Orhan'ın eserde çiftliğin misafirperver sahibi olması ve sonunda Kaya'ya evlilik teklifi dışında zaten bir fonksiyonu yoktur. Oğuz'un nezdinde 35 yaşında biri olarak Orhan'ın bekârlığı ve çocuksuz olması anormal bir durumdur. Kahya'da ona sürekli artık evlenip çoluk çocuğa karışmasını ima eden telkinlerde bulunur. Orhan ise piyesin Birinci ve İkinci perdelerinin başında görüleceği üzere “radyoyu” yalnızlığını gideren bir nesne olarak sunar. Radyoda çalan bir çocuk şarkısı için “babalık ihtiyacını böyle giderir” vurgusu, aslında Orhan'ın yalnızlığının ve evliliğe olan ihtiyacının açık bir göstergesidir.

İlk perdede Orhan'ın Kaya'ya karşı belirgin bir meyli olmasa da İkinci Perde'nin ilk sahnesinde, aradan iki yıl geçmiş olmasına rağmen, ona ilgisi çok açık bir şekilde diyaloglara dökülür. İki yılın ardından çiftliğin penceresindeki sarmaşıkları fark eder. Kaya öğretmeni Orhan'ın yokluğunda çiftliğe gelip gitmeye devam etmiş ve sarmaşıkları, bahçedeki çiçekleri çocuklarla birlikte dikmiştir. Kaya'nın da bu zaman zarfında Orhan'ı unutmadığı bu yolla vurgulanmak istenir. Orhan, Kahya ile olan diyalogundaki dalgınlığında, felaket gecesinde Kaya'nın yapmış olduğu tarhana çorbasının tadı ve o esnadaki sohbetin güzelliğini anımsar. Takip eden sahnede, çiftliğe bir kamyon gelir ve içinden bir kalabalık iner. Gelenler o yağmur gecesinde Birinci Perde'de yer alan kişiler kadrosudur. Geçen zaman içinde herkes arasında bir dostluk bağı kurulmuştur. “İlk perde iletişimin yarattığı kopukluk, ikinci perde ise diyalog sonucu yaşanan milli birliği ele al(ması)” (Peker, 2019: 110) yönüyle kişilerarası iletişimin gelişimi gözlemlenir. Orhan'ın çiftliği satıp ayrılacağını duydukları için son bir defa herkesi toplayıp bir ziyafette bir araya gelmeyi planlamışlardır. Bu ziyafete ön ayak olanın Kaya öğretmeni olduğunu öğreniriz. Fakat vilayet merkezinde bir büyük yatılı mektep açtıran umum müfettişi Emin Bey, Kaya

öğretmeni de buraya müdür yaptırmıştır. Ve bu ziyaretin yapılacağı gün mecburi çalışma dolayısıyla vilayet merkezinde bulunmaları gerektiğinden ziyarete katılamamışlardır. Ancak Emin Bey, Kaya'nın yemeğe katılmayışından dolayı üzgün olduğunu hissetmiş ve sonrasında onlar da toplantıya katılmışlardır. Kaya ile Orhan'la baş başa kaldığında çiftliğin satılıyor olmasından duyduğu üzüntüyü yansıtır ve aralarındaki romantik atmosferle birbirlerine daha da yakınlaşırlar. Birbirlerine karşı besledikleri duygular belirginleşir. Buradaki diyaloglarda Orhan, Kaya'nın eşi zannettiği Çetin'in aslında kardeşi olduğunu öğrenir. Bunun üzerine Kaya'ya evlenme teklif eder ve çiftliği satmaktan vazgeçerek köyde kalmaya karar verdiğini ilan eder. Böylece eserin sonu evlilikle, müreffeh Sarıova'nın yeni bir yuva kazanması ile neticelenir.

Sonuç

Halkevlerinin 10. Kuruluş yıldönümü vesilesiyle kaleme alınan *Bir Yağmur Gecesi* piyesini Reşat Nuri'ye yazdıran/yazdırtan düşünce, Cumhuriyet'in kuruluş evresinde memleket kalkınmasının yol haritasına edebi anlamda katkıda bulunma arzudur. Eserin talep dolayısıyla yahut yazarın kendi isteğiyle yazılması, "dirijizm" olarak adlandırılan egemen politik düşüncenin güdümünde olduğu gerçeğini değiştirmez. Çünkü piyes boyunca yürütülen ana düşünce, memleketteki her yörenin kendi imkânlarından yola çıkıp devletin desteğine ihtiyaç duyduğu noktalarda ona yük olmaması gerektiği savıdır. Devlet, eserdeki resmi varlığını umum müfettiş Emin Bey ve Kaya öğretmenin şahsında göstermesine rağmen asıl aktör, sivil bir girişimci olan mühendis Oğuz'dur. Devlet, halkın iş yapma becerisi ve kalkınma arzusuna, aydın kişilerin rehberliğinde resmi işlemlerle, yönlendirmeyle ve motivasyonla destek olmaya çalışır.

Gerek Cumhuriyet'in 10. Yıl kutlamaları için gerekse halkevlerinin kuruluşunun 10. Yıl kutlamaları için dönemin pek çok yazarına çeşitli tiyatro eserleri yazdırılmıştır. Amaç, sadece bu yazılanların metin olarak kalması değil, Anadolu'nun her yerinde halk içinde sergilenmesidir. Böylelikle ileri sürülen tezlere bağlı olarak halka bu duygular aşılacak, değişim arzusu kamçılanmış olacaktır. Genel anlamda hükümetin kültürel ve iktisadi kalkınma projeleri, bu yönde yazılan tiyatro eserlerinin imkânları içinde, alabildiğine didaktik ve birtakım teknik kusurlarla sunulmuş olur.

Mühendis Oğuz'un Amerika'da tahsil görmesi, aklın ve tekniğin bize nereden gelecek olması gerektiğini açıkça işaret etmektedir. Orhan'ın züppeliğe kaymayan olgun bir zengin çocuğu olması, Kaya öğretmene karşı yaşadığı aşk duygusu ve sadece misafirperver bir çiftlik sahibi olarak görünmesi, onu piyes içinde işlevsiz bir konuma sıkıştırmıştır. Kaya öğretmen, Reşat Nuri'nin diğer romanlarında karşımıza çıkan ancak bu eserde kalmış idealize Cumhuriyet öğretmenidir. Emin bey ise devletin himaye edici fonksiyonunu icra eden ve piyesin sonunda vilayet merkezinde yeni bir okul açtıran idealist bir yönetici tipidir. Orhan'ın dışındaki bu üç karakter üzerinden halkın devlet ile olan irtibatının nasıl olması gerektiği mesajı verilmeye çalışılır. Aydın takımının sıcak, akılcı ve dayanışmaya açık tarafı, halkın ve devletin birbirini anlamasına imkân verecektir. Piyenin başında, resmi kurumların kendi aralarındaki problemleri ve Demiroğlu gibilerin devlete karşı olumsuz tutumları, piyesin sonunda bir uzlaşmaya ve ideal için birlik olmaya evrilecektir. Ayrıca anlatıcının, tamamen devletin ve milletin ortak menfaatine yönelik konuşmasına rağmen yer yer taşra bürokrasisi eleştirisi de yaptığını, kurumların işleyişindeki aksaklıkları yansıttığını da görürüz.

Tıpkı Osmanlı'nın son yıllarında yaşanan savaş ve felaketlerden kalan hayatın enkazı gibi Sarıova'ya yağın yağmur da taşkınlaşıp sel olduğunda her şeyi yıkıp geçmiştir. Anlatıcının kurgusal zemininde; Anadolu'ya miras kalan cehaletin, eski hayatın izlerinin, pasifliğin, kaderine terk edilmişlik düşüncesinin, çözümsüz bekleyişin sürdürülmesi eleştirilmiştir. Yeni bir hayat inşa etme iddiasındaki Cumhuriyet'in hemen her alanda değişimin ve doğrunun tek kılavuzunun akılve akla dayalı eylem olduğu düşüncesi desteklenir. Bilim ve tekniğin imkânları ile halkın özverisi, irfanı birleştirilmiş; ortaya coğrafyanın kaderinin değiştiği sosyal ve iktisadi kalkınmanın örneği sayılabilecek bir manzara çıkarılmıştır.

Kaynakça

- Akkaya, H. (2020). Sanatta dirijizm ve 1980 ihtilalinin Türk tiyatrosuna etkileri. *Turkish Studies - Language*, 15(3),1571-1585. <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.42666>
- Aydemir, B. (2017). *Sanatta dirijizm*. Mitos Boyut Yayınları.
- Başbuğ, E. D. (2013). *Resmî ideoloji sahnede*. İletişim Yayınları.
- Çıkla, S. (2007). Türk edebiyatında kanon ve inkılâp kanonu. *Muhafazakar Düşünce*,13-14, 47-68.
- Erbek, İ. S. (2019). *Erken Cumhuriyet dönemi tiyatro oyunlarında siyasal mitler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güntekin, R. N. (1941). *Bir yağmur gecesi*. Ulusal Matbaa.
- Kanter, M. F. (2019). *Bir kültür romancısı Reşat Nuri Güntekin*. Kesit Yayınları.
- Peker, H. (2019). *Reşat Nuri Güntekin'in tiyatro oyunları üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Polat, N. H. (2017). "Güdümlü edebiyat etrafında"1.*Uluslararası dil, sanat ve iktidar sempozyumu bildiriler kitabı. 1*. Giresun Üniversitesi. 515-524.
- Sakallı, F. (2011). Reşat Nuri Güntekin'in 'Balıkesir muhasebecisi' adlı oyununda toplumsal eleştirisi. *Türkbilig*,21, 173- 182.
- Şener, S. (1993). *Oyundan düşünceye*. Gündoğan Yayınları.
- Topaloğlu, Y. (2017). *Reşat Nuri Güntekin ve tiyatro*. Kesit Yayınları.
- Yılmaz, E. (2007). Türk edebiyatında kadın öğretmen tiplerleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 240-251.